

7403

279955

SBURATORUL *Literar*

REVISTA SAPTAMANALA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SUMARUL No. 48

- E. Lovinescu Poeți tineri...
 Alice Soare Cea mai săracă...
 Camil Baltazar Vecernii
 Gh. Brăescu Cele trei elemente
 Alexandrina Scurtu O lasă toamna...
 Marcel N. Romanescu Schișă
 Ilarie Voronca Tristeți
 I. Peltz Între obiectivism și atitudine

Cronica Ideilor: B. FUNDIOIANU
 Insemnări Literare

48

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică și Culturală

Prețul unui număr

Abonamente: pentru un an Lei 100.—

LEI 2.—

„ 1/2 „ „ 60.—

Abonamentele se primesc la:

Administrația Revistei „Sburătorul Literar“

BUCUREȘTI

STRADA SMÂRDAN, 4

și la Librăria „Mercur“, București, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondență
trimițându-se costul respectiv prin mandat poștal,
la Administrația Revistei,

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe adresa
d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IN CURÂND VA APARE :

de E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VIII

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTĂ LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

DIRECTOR: E. LOVINESCU

POEȚI TINERI...

Demostene Botez

D. Al. A Philippide se distingea prin lipsa lirismului și printr'o atitudine intelectuală fără a se fi ridicat, de altfel, la concepție; d. Demostene Botez, cel de al doilea poet ieșean, se distinge, dimpotrivă, prin lirism direct: nu o atitudine mediativă ci, fără ipocrizie, una pur sentimentală. Emotiv, el are și curagiul emotivității sale; desvelind-o brusc, îi îndulcește totuși banalitatea prin expresie. Specia sensibilității d-lui Demostene Botez e lipsită, negreșit, de noutate: din leana izvorit poezia lui Traian Demetrescu, a d-lor Radu Rosetti și G. Rotică — dar și romanțele lui Eminescu. Capabilă de prelucrări diferite, sensibilitatea nu precizează, singură, și valoarea artistică a scriitorului. Nu disociem, așa dar, decât cu rezerve cele două elemente indisolubile, a fondului și a formei; între Traian Demetrescu și Eminescu rămâne destul joc liber talentului d-lui Demostene Botez.

Numind-o erotică, nu i-am defini destul de precis sensibilitatea; ne-am deprins să distingem în erotism și elementul pasiunii. În poezia d-lui Demostene Botez ne oprim în regiunea animismului sentimental: natura se însuflețește prin prezența sau amintirea femeii iubite; peisagiul își pune colori; tristețea se îndulcește în melancolie; gândul suprimă depărtările; — totul însă la temperaturi medii, fără furtuni și avânt, ci numai cu vagi efuziuni și sentimentalism de română; material uzat și dulceag poate, dar susceptibil încă de a fi turnat în tipare noi și modernizat prin imagine. Versul armonios are un timbru specific. Rezumându-se la prezența unei rezonanțe unice, personalitatea nu trebuie totuși confundată cu originalitatea; ea nu ajunge până la diferențierea absolută.

Ușor elegiacă și prea directă, specia acestui sentimen-

talism și-a atins culmea realizării în romanțele lui Eminescu; era deci fatal să resimțim influența marelui poet și în poezia d-lui Demostene Botez. Ne aducând o sensibilitate nouă, ea nu putea aduce nici o armonie sau limbă nouă. Versul eminescian se continuă deci, fără constrângere, cu puterea unei obsesiuni:

*Pe sub tunele mari de umbră ce'ntind castanii visători,
In urma ta pe aceeași stradă am ratăcit de atâtea ori.*

(Castanii)

sau :

*Ca să mai revăd încă odată seninul ciarei tale frunfi,
Am rătăcit atâtea vreme pe urma pașilor mărunfi.*

sau :

*De eri nu te-am văzut — și — așa mi-l dor
Dè parcă' s ani de când nu te-am văzut, etc.*

(Dor)

sau :

*Și tot mă poartă vremea ceas cu ceas
Și visurile toate înapoi,
Când mă gândesc ce singur am rămas,
Și cum stăteam odată amândoi.*

sau : BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Citesc pe cartea ta și nu știu bine
De ce din rânduri mi se pare-ades,
Că ochii tăi se uită mari la mine
De tremur tot și uit ce-am înțeles.*

(Pe o carte a ei)

sau :

*Se lasă pâclă deasă peste câmpuri
Și 'n noi și peste noi mereu se lasă, etc.*

(Putrezim)

Alteori poetul întrebuițează elemente din poezia baco-viană; acum în urmă, chiar din atât de personalul Camil Baltazar :

*Și ne-am strâns simplu mânele-amândouă
.....
Mai târziu după ce ne-am spus puține cuvinte
Și-am tăcut mult cum tac doi copaci
Ne-am despărțit... etc.*

(Ultima elegie, în Gândirea, II. 1)

* * *

Intârziată prin sensibilitate și puțin personală prin armonia exterioară a versului și limbă, poezia d-lui Demostene Botez devine modernă prin imagine. Imagismul este caracteristica scrisului contemporan; de la un simplu instrument al expresie

poetice, el a ajuns un scop în sine; imaginea nu mai e funcțională, ci independentă; nu mai este însă integrală ci parțială. În mijlocul acestui imagism, d. Demostene Botez e unul din cei mai fecunzi și mai originali creatori de expresie figurată. Poeziile lui se rezolvă aproape toate într'o lungă succesiune de comparații proaspete și grațioase; nu e imaginea laborioasă, ci imaginea simplă și totuși nouă; nu e unică, integrală, și săpată până în amănunt ca la d. Lucian Blaga, ci multiplă, într'o cale lactee, Nu facem nici o citație; ar trebui să cităm prea mult. Intrebuintarea prelungită a comparațiilor nu putea evita dezarmonia; eterogene și parțiale, ele alterează uneori prin suprapunere unitatea fondului. Vom da două exemple. Evocată în cadrul patriarhal al peisagiului câmpenesc, iubita apare astfel:

...Să vii ca o rândunică mică

Guralivă,

Și-n vastitatea primitivă

Să pari și mai mică.

Vino, să alergi prin holda foșnitoare

Cu rochia ta de mătasă,

Cu părul despletit

Ca un uragan de noapte furtunoasă.

Vântul, rochia ta albă să o poarte

Ca pe-un nouaș alb,

Luminat de lună,

Și să pari, pe coastă, de departe

Ca o mână de zăpadă

Netopită încă,

Intârziată într'o văgăună.

Obosită, să te oprești o clipă în răstimpuri,

Corpul tău subțire,

Mlădios și fin

Să aporă ca un crin

Rar și delicat, sădit pe câmpuri, etc.

(De la țară)

Grațioase și precise în parte dar neintegrale, aceste comparații succesive tulbură unitatea totului: iubita e când o rândunică, când cu părul despletit ca un uragan, când un nouaș alb, când o mână de zăpadă, când un crin... Sau un alt exemplu și mai evident:

Stă patul alb de perne troenit

Ca incrustat în sânul de fecloare:

E ca un bloc neregulat de soare

Căzut și impietrit...

*Ca un reflex de lună solitar,
Stropit acolo neglijent și fin
Schifează-un rug imaculat de crin
Pentru jertfirea unui vis bizar.*

*Ca 'ntr'un ghețar în care ai fi topit
Cu trupul moale gheața dimprejur
A mai rămas fluidul tău contur,
Ușor săpat în patul răscolit....*

(Interior)

Prin caracterul parțial al comparației, patul devine în trei strofe succesive: un bloc de soare, un reflex de lună și un bloc de gheață, adică lucruri nu numai diferite, ci și contradictorii.

* * *

În mijlocul unei poezii ce se caută pe căile intelectualizării, depărtându-se voluntar de emoție sau ignorând-o din insuficiență, poezia d-lui Demostene Botez reprezintă o revenire la matcă; sincer sentimentală, și deci întrucâtva flașnetară, grațioasă, luminoasă, ușor melancolică și câteodată chiar cu o îmbucurătoare gravitate, pe care i-o îndă gândul morții, această poezie nu se impune, desigur, prin originalitatea sensibilității sau a armoniei externe, ci prin capacitatea expresiei figurate împinsă până la abuz.

E. LOVINESCU.

Cea mai săracă....

*Eu nu mai am ce da la cerșetori
Căci astăzi de cât el sunt mai săracă
Și ar putea la rândul lor să-mi facă
Pomana unei lacrimi uneori !*

*Mulți sânt flămânzi de vre-o nădejde'n zori,
Pe mulți nici o credință nu-i îmbracă,
Dar toți au Amintirea să prefacă
Din spini cei de ieri mănunchi de flori .*

*Iar eu am brațele de doruri goale ;
Nădejdi și visuri mi-au murit în poale,
Și 'n urmă nu privesc, căci mi-a crescut*

*Un zid de ură 'n fiecare prag
La tot ce m'a durut și mi-a fost drag !...
...Cea mai săracă's eu căci n'am Trecut !*

ALICE SOARE.

VECERNII

de CAMIL BALTAZAR

Prietene din oraşelul de provincie,
eu te evoc în casa ta patriarhală,
şezând cu ai tăi şi cu sara la masă, în sufrageria
adumbrită de a lămpii galbenă mijeală.

Văd casa văruiată alb, din care toamna a cojit vopseaua
de pe ziduri şi viţa din curtea cu grădiniţă
a spus mătăanii desnădăjduite în amurg
şi şi-a plecat creştetul — bolnăvicioasă fetiţă.

Acuş, în sara care se înghesue, ca o mogâldeată,
să puie hoituri negre la geamuri,
haracii viţei scriu gemete pe cărţile văzduhului
iar nucii frâng ultimele însticlite ramuri.

Aceiaş noapte vine ca un regret de cimitir în toamnă,
şi luminişuri stinse se întind în sufragerie.
Mama lucrează la o bonetă pentru nepotica,
iar sora are obrazii-palidă iie,

de par'că tot sufletul i s'a brodat pe faţă
cu toate slovele lui de tristeţi nelămurite.
Tu ceteşti „Sora Beatrice” a lui Maeterlinck
cu mâinile lumânări liniştite,

cari mângâe cu adumbriri moi
filele şi slovele din carte ;
iar ochii ți se culcă printre rânduri : obosite foi...

Lumina descreşte în sufrageria
bucurată de căldura sobei de teracotă albă
şi sora mieă-oftează cu gingiile şi gura plină
de a dinţilor sîdefată salbă,

pentru ca oboseala să vă alunece pe suflete,
ca umbra alunecată dintr'un pom pe glie,
ce spune rugăciune odihnitoare
pentru delicata frunzelor iie.

Tu rămâi cu volumul pe genunchi
şi cu ochii ape ruginite şi întomnate,
să depeni în gene amintirea Ei,
în plânsoarea ploii cu gemete halucinate.

Apoi: glasul surorii ca o pasere streină,
fălfăie în odăiță vorbe de mahnire,
încât tu ridici ochii și pleoapele bolnave
se sbat într'o vremelnică fălfăire,

pentru ca să recadă apoi din nou pe carte,
între filele cu slove de abecedar;
Sora mică sfârșește apoi cu scâncet întrebarea:
— e tot bolnav prietenul Camil Baltazar?...

CELE TREI ELEMENTE

În curtea nesfârșită a regimentului, vecină cu imaașul comunal, soldații, scoși pe întunec, se pregătesc de inspecție. Se crăpă de ziuă. Atmosfera umedă era parfumată de un miros pătrunzător de ierburi coapte udate de rouă. Din depărtare se auziau sunete slăbite de pitpalac și injurături tari. Puțin câte puțin, negurile se risipeau, oameni și lucruri eșiră ca din pământ la iveală. Soarele luminează deodată un furnicar de oameni, în cămași peticite, piramide de arme lucitoare și vrafuri de răniți împachetate.

— „Ești care nu te-ai spălat!... „Un caporal așezat pe marginea hărdăului, împărția cu o căniță de tinichea și cu nuiua — sceptorul micilor comandamente — o apă sălcie, plină de gunoale. Oamenii veneau câte unul, își umpleau gura cu apă și o lăseau să picure cu socoteală în pumnii bătătoriți de munci grele. „Spală-te și'n urechi...“ Mai la o parte, șezând pe tobă, cu capul gol, în soarele strălucitor, un gornist, cu un briciu făcut dintr'un vârf de coasă, își bărbierește camarazii în dureri ascunse. Încet pe nesimțite, dezordinea se micșorează, șgomotul slăbește, răsună comenzi, oamenii se adună, compăniile se rânduesc, sosesc ofițerii, încep inspecțiile.

— „Punem rănițile, domnule sublocotenent?“

— „Da, da, să pună rănițile“

— „Cine v'a spus să puneți rănițile?“

— „Eu, domnule locotenent“.

— „Foarte rău!... Leapădă ranița toată lumea! Asta e barbare!“

— „Ce n'ați mai pus rănițile?“

— „Domnule căpitan...“

— „Căinil ne mânăncă, domnule locotenent!... Puneți rănițele numaidecât“.

— „Toată lumea să lase ranița jos!.. *Ordenu lui don maior*“, răcnește cineva din depărtare. „Să nu pună nimeni rănițile, până nu dă d-lui *orden*.“

— „Ce facem, d-le căpitan?“

— „D-ta ești surd, n'ai auzit? Ordinu-i ordin. Leapădă ranța!“

.....
— „Puneți rănțiile! Eși la linie! Muzica!... Bine, maiorule, se poate să-mi faci d'astea?!... Uite generalul! Dați mai repede! Treci drapelul la locul său... mânăstirea cui te-a închinat! Sună gornist!“

Un semnal prelung, meșteșugit a încremenit oamenii cu rănțiile în mâini, punând capăt frământărilor.

— „Să lase ranțele, dacă nu le-ați pus până acum. Sănătate, flăcăi!“

— „Trăiți!“

Un răcnet, pornit din mil de piepturi încordate, cutremură văzduhul fărâmițându-se în ecouri depărtate. Intr'o liniște solemnă, turburată un moment de schelăiturile unui câine vagabond gonit cu pietre, generalul trecu prin fața frontului, liniștit, măsurat, îndreaptă o curea, pune întrebări, face mici observații.

— „Cam vechi hainele“.

— „Domnule General...“

— „Nu te scuza... la ce?... Fac o constatare... Nu ești d-ta vinovat... Atât ne dă țara... Ce-mi arăți, asta e principalul... Am venit să văd ce ați învățat, asta mă interesează“.

Reținut în zadar, smuncindu-se cu încăpățănare furioasă, un om se repezi înainte și raportă într'o liniște dureroasă:

— „Să trăiți, don gheeneral, mă bate“.

— „Cin'te bate?“

— „Toți mă bate“,

— „Așa... frumos... foarte frumos, n'am ce zice“.

— „Domnule General...“

— „Nu te scuza... ce companie?“

— „A patra“.

— „Cine comandă?“

— „Căpitanul Mihăescu. Eși domnule!“

— „Aa! Tocmai d-ta?!... Cu școală de războiu... nu m'așteptam!“

— „Domnule General...“

— „Nu te scuza... Știu ce ai să-mi spui... Că-i ticălos“.

— „Nu...“

— „Nedisciplinat“

— „Nu“

— „Hoț, dezertor...“

— „Nu, domnule general, dar nu pricepe nimic“.

— „Asta nu se poate“.

— „Domnule general, vă rog să credeți...“

— „D-ta spui asta care ai școala de războiu?... Mă rog, ochi are?“

— „Are“.

— „Urechii are?“

— „Are“.

— „Minte are?“

— „N'are“.

— „Are, căpitane, că altfel n'ar fi om... Astea sunt cele trei elemente cerute de pedagogia modernă. Ochi să vadă, urechi să audă, minte să priceapă. Trebuie însă altoeva, care cu regret constat, d-voastră vă lipsește cu desăvârșire, domnilor: Răbdare, răbdare și iar răbdare! Răbdare multă, răbdare mare!“

— „Domnule general, când e greu de cap...“

— „Ce înseamnă greu de cap?... Ce vorbă e aia?...“

— „Nu pricepe nimic“.

— „Da?!... Curios! Să vedem, să încercăm și noi“.

Generalul rămase o clipă gânditor, cu capul în pământ, apoi îndreptându-se zise cu blândețe:

— „Cine e comandantul tău de brigadă?“

— „Don ghenereal Popescu Ion“

— „Ascultă la mine, băete: Generalul Popescu Ion, care comanda înaintea mea brigada, a eșit la pensie. Eu, generalul Bălănescu Alexandru, comand brigada a patra. Ei, cine e comandantul tău de brigadă?“

— „Don ghenereal Popescu Ioan“.

— „Nu, mă băiete,“ îl corectă cu omenie generalul. „Ăla nu mai e în armată. Eu sunt în locul lui... generalul Bălănescu Alexandru. Înțelegi tu?... Cine-i comandantul tău de brigadă?“

— „Don ghenereal Popescu Ioan“.

— „Mă fiacăule“, reluă răsând cu indulgență generalul. „Ăla ți-am spus, nu mai este în armată... A muncit destul... Stă acasă acuma, se odihnește... Eu, generalul Bălănescu Alexandru comand acuma brigada în locul lui... Acum ai înțeles? Pe cine ai comandant de brigadă?“

— „Don ghenereal Popescu Ion...“

— „Mă, ăla a murit...doarme sub pământ... S'a isprăvit cu el... Nu mai vorbim de dânsul... Eu, ăsta care mă vezi tu dinaintea ta, generalul Bălănescu Alexandru, eu comand brigada... Ei, cine-i comandantul tău de brigadă...?“

— „Don ghenereal Popescu Ion.“

Generalul se șterse puțin de nădușală apoi, întorcându-se către ofițerii ce se strânseseră în jurul lui, zise, ce e drept, foarte liniștit: „Prea l-am luat de sus... Să pornim mai de jos, dela treapta lui. Ascultă băete: De azi înainte eu nu mai sunt general. Sunt soldat, soldatul Bălănescu Alexandru. Dar pe tine cum te chiamă, mă camarade? îl întreabă vesel generalul, bătându-l prietenește pe umăr.

— „Bălănescu Alexandru.“

O pereche de palme sdravene erau să fie urmate de alte perechi de palme, dacă n'ar fi intervenit căpitanul:

— „Nu mai dați, domnule general... îl bateți degeaba... De data asta are el dreptate... Tot Bălănescu Alexandru îl chiamă și pe dânsul.“

GH. BRĂESCU

O LASA TOAMNA...

Copacii grei de zilele cu ploaie
 Iși poartă crângile înspre pământ,
 Jar via goală tremură în vânt,
 Răzoru-i plin de apa ce-l înmoaie.

Iubite, vezi cum toamna se 'ncovoie
 De când își duce gândul la mormânt?
 În mersul ei, lipsită de avânt,
 Uitat'a chiar și rodul din butoaie.

O, las'o să se ducă întristată,
 N'o supăra cu cântul tău mai mult;
 Nu vreau oftatul să i-l mai ascult.

La anul, când va fi de mult uitată,
 O toamnă tânără, înfiorată
 Va bea, râzând, din vinul de demult!

ALEXANDRINA SCURTU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SCHIȚĂ*)

*Cunună de aur pe creștetul fumuriu al cetății,
 cântec de vrăbii limpezind găfâiala orașului,
 mărgele rostogolite din frunză 'n frunză,
 grele de colb
 ușoare de lumină;*

*glasuri de cocoși ameșiți de văzduh,
 fluerat de copil bun ca pâinea caldă,
 răcoare
 Auroră!*

*Pare
 degetul luminos al lui Dumnezeu
 pe-o frunte soioasă
 sau
 trup roz de fecloardă
 tremurând sperioasă
 pe pieptul păros al unui bătrân.*

MARCEL N. ROMANESCU

*) Din volumul *Isoare limpezi* care va apare.

TRISTEȚI

*Imi port ca pe-un copil bolnav, tristețea
prin parcu'n care frunzele, asemeni clopotelor, plâng
și-aud cum crește, neliniștea începutului de toamnă departe
și cum aleargă păsările ploii, pe acoperișuri negre și se frâng.*

*E-aceeaș amintire și-aceeaș desnădejde veche.
Așvrea cu brațele tale de astă-vară să mă cuprinzi,
Pășesc pe urmele trecutului nostru cum aș merge după un om cunoscut
și, totuși, nu-ți mai găsesc gestul, în lacul cu mohorâte oglinzi.*

*E pretutîndeni un aer apăsător, ca de spital,
și pomii în despletiri își spun măhniri știute.
Amintirea ta îmi închide drumul ca un mal
și-mi simt gândurile, în pletrișul umed, căzute.*

*Așa: vino să-mi ridici sufletul ca pe-o coaje de copac
și să-mi citești durerile închise-culburi de păsări triste
acolo. Mănile tale să-mi fle desnădejdi, mătăsoase batiste
și ochii tăi, pentru copilul tristețelor mele, odihnitor hamac.*

*Vântul răscolește cerul ca pe-o carte deschisă.
Aud fășăitul foilor pe care s'au scrise atâtea povești dureroase.
...De departe vine prevestirea unui sfârșit apăsător
și eu îmi port tristețea ca pe un copil, prin săli de spital, reci și
întunecoase.*

ILARIE VORONCA.

Intre obiectivism și atitudine

Sunt unele superstiții atât de adânc intrate în tradiție, încât, sfidând vremea, și ori-ce considerent de ordin etic sau logic, dăinuiesc și terorizează și astăzi mintea contemporanilor. Ne vom mărgini la una din ele: respectarea așa denumitei „atitudini” pe care individul dotat cu o oare-care cultură literară, se simte obligat s'o aibe față de o carte, un autor sau un „curent”. În răsturnarea jalnică a valorilor și în turburarea evoluției sociale — epoca *post-bellum* — și-a găsit loc și judecata categorică, deși după sumare observațiuni făcute, a profanului și a ignorantului pretențios. Nici odată nu s'au constatat mai multe și mai înignitoare încălcări de teritoriu, ca să întrebuițăm o formulă curentă. Profesorul de drept roman se socoate capabil să explice ultima nuanță a expresionismului francez, de pildă, și poetul care întârzie, la cafelea, în discuțiuni prolixе, e ori-când gata să demonstreze superioritatea teoriei lombroziene asupra recentelor rezultate științifice. S'ar putea obiecta, de către bine-voitori sau neînțiați, că suntem

în plin progres cărturăresc. Literatul abordează toate domeniile de gândire și omul de catedră nu se anchilozază în specialitatea lui, rigidă pentru restul colectivității. Faptul ar fi îmbucurător. Dar tocmai pentru că e prea frumos... e utopic. În realitate avem de-a face cu universalisti și enciclopediști ețini. După cum e aproape normală debitarea zilnică a câtorva sinteze culturale pentru a trece drept intelectual, într'un mediu mărginit, tot atât de normală este afixarea unei atitudini pentru ați fixa preferințele, doctrina, idealul în artă. De aici un joc, adesea ori comic, de contradicțiuni docte și întresfășeri fratricide care culminează câteodată cu demascarea complectă a vre-unui erudit de carnaval. Notăm, ca pe un foarte caracteristic fapt, pățania unui domn; dealminteri specialist în literatură, care socotea, onest și indignat, că marele Caragiale a scris și lucrări mai bune decât „Legea progresului”. Criticul credea — pasă-mi-te! — că „Legea progresului” e scrisă de Caragiale și nu de D-l G. Brăescu. Demascarea a fost făcută de D. E. Lovinescu în „Sburătorul”. Evident, succesul D-lui E. Lovinescu n'a fost numai personal și de un interes limitat. El a pus în lumină, poate prea brusc, întreaga filosofie a vremii.

Dar nu numai incompetenții, ignoranții și mediocrii pretențioși fac uz de atitudini critice, admonestând, corijând, persiflând sau admirând. Sunt și spirite de esență superioară, capete luminoase și temperamente care își închipue, cu toată seriozitatea, că e neapărat util să avem atitudini. În temelul acestui fel de convingeri se scriu volume, studii și foieetoane, se discută, pasional, prin saloane și se angajează lungi și sgomotoase controverse. La noi, în special, patimile izbucnesc fulgerător. Așa încât nu este deloc surprinzător faptul că vedem doi critici, de foarte mare importanță și cu greutate, luând atitudini protivnice într'o chestiune cam de felul următor: voit-a Eminescu să polemizeze cu cineva, când a scris „Satirile” sau n'a vizat pe nimeni, ci a biciuit întreaga societate, fără nici o tendință politico-socială?

Se ajunge la încheeri diametral opuse, lumea rămâne nedumerită, și toți intelectualii își însușesc una din cele două atitudini dacă nu recurg la una cu totul nouă. Altădată se petrece un fenomen și mai concludent. Maloirescu găsește că opera poetică a lui Bodnărescu e bună. Cum orice sentință a marelui critic avea greutatea hotărâtoare, se înțelege că Bodnărescu trecu drept poet de talent. După un timp, însă, poezia acestuia se fanează, posteritatea nu-l recunoaște și toată lumea e unanimă în convingerea că Bodnărescu n'a avut talent. Fenomenul, inversat, este și el frequent. Câți artiști — artiști de rasă! — conteștați la început cu îndărătnicie și „convingere” de toți criticii cu atitudini intransigente n'au îmbogățit, apoi, tezaurul literaturii universale? Am putea cita, pe Shakespeare, Balzac, Maupassant, Wilde, Eminescu, o serie nenumărată de nume care azi contează hotărâtor și care, la începutul carierei lor, au întâmpinat adversitatea criticilor temuți pentru atitudinea lor precisă. Să mai amintim că „Le rouge et le noir” a fost socotită, la apariția ei, o carte proastă

și că în nu știu câți ani nu s'au vândut decât câteva exemplare ?

Este, ni se pare, firesc să privim greșit opera unui contemporan. Mai întotdeauna realizările sale artistice vin în conflict cu credințele noastre și cu întregul bagaj cultural acumulat în decursul vieții. Să ne închipuim că un individ dotat cu multă sensibilitate și cu talent critic, trăind într'un mediu de aristocrație ai numelui și ai banului, se străduiește să citească un roman scris de un plebeu, într'un stil crud și având ca subiect viața servitorilor.

Evident, oricât de bun ar fi romanul și oricât de obiectiv cetitorul în speță, el n'ar putea să-l aprecieze.

Dar nu numai educația și înrăurirea mediului ne împiedică să avem o atitudine care să corespundă cu adevărul. Sunt și alți factori care determină greșeli în judecarea operei de artă.

Intellectualul, pătruns de concepția materialistă a istoriei, nu va gusta talentul unui scriitor conservator, individualist și anti-umanitarist. Și viceversa ! Am putea exemplifica afirmația : Gheorean'a apreciat literatura lui Zamfirescu, după cum acesta repudia cu violență, orice operă cu caracter poporanist. D-l Iorga își fixase o atitudine hotărâtă : nu admitea talent și operă de artă fără tinctură poporanistă ! Aceeași severitate și aproape identicul (deși referindu-se la un curent protivnic „sămănătorismului“) exclusivism îl ațesează o altă persoană culturală cu atitudine fermă, — D-l Ovid Densusianu.

Toate volumele de critică, toate foieletoanele, toate cursurile literare se caracterizează printr'o însușire comună : *atitudinea* intransigentă a criticilor, eselștilor și profesorilor. Fiecare se simte obligat să ia poziție pro și contra literaturii contemporane. S'ar putea realiza o minunată operă (de un comic pur) adunându-se nenumăratele opinii asupra unuia și aceluiaș autor afișate de legiunile criticilor și comentatorilor. Teoriile cele mai bizare, credințele cele mai antagoniste, impresiile cele mai unilaterale și părerile cele mai dispartate ar abunda și nimeni n'ar putea găsi, într'un asemenea labirint, *atitudinea* cea dreaptă. (Să ne gândim numai câtă cerneală s'a risipit la noi într'un... combaterea sau sprijinirea simbolismului !) Putem, deci, afirma că *atitudinea* — oricare ar fi ea — devine un balast inutil al minții contemporane ? Mai cu seamă când știm că preferințele și judecata noastră sunt atât de înrăurite de factori cu totul în afară de critică ! De câte ori citind o poezie sau un roman, nu ne gândim la *caracterul* autorului, la faptele și manifestările lui și de câte ori, din nu știm ce pricină, *subconștientul* nostru se agită în așa chip în cât luăm o atitudine vrășmașă autorului numai pentru că e contemporan cu noi ?

Atunci ?

Rămâne o singură soluție : în fața operelor literare contemporane trebuie să adoptăm *obiectivismul*.

Criticul să vestească pe scriitor ; să-l prezinte lectorului ; să-l

evidențieze latura caracteristică; să nu ia, însă, nici o *atitudine!* Atitudine poate lua față de orice scriitor și orice operă literară *necontemporană!* Minte a lui va fi limpede, sensibilitatea nefermăntată de nici o impresie față de *omul* și de *epoca* și critica și-ar putea valorifica, realmente, menirea și utilitatea. Nu importă dacă asupra unui autor defunct, *atitudinile* vor fi împărțite. Suntem cel puțin siguri, că la baza gândirii critice este sinceritatea desăvârșită sau aproape. Atitudinile luate de contemporani față de contemporani se dovedesc, după scurgerea vremii, puerile, greșite, tendențioase. Autori, în fața cărora contemporanii au dovedit o superlativă admirație, au fost brutal îngropați de timp și posteritate, după cum opere literare contestate de contemporani și-au făcut drum prin stâncile vremii și astăzi au strălucirea nestematelor.

În fața trecutului, — *atitudinea* izvorâtă din sinceritate și judecată pură!

În fața prezentului, — *obiectivismul* înregistrator și impersonal.

I. PELTZ.

CRONICA IDEILOR

Spre clasicismul cel nou

Însfârșit, poezia simbolistă dacă n'a pătruns încă până adânc în public, a izbutit să-și puie pecetea pe sensibilitatea generațiilor noi, a izbutit să integreze noțiunea ei particulară despre poezie, în noțiunea poeziei generale. De-acum încolo, celace a că tîgat simbolismul, e bun câștigat; cum celace a cucerit romantismul, e bun cucerit; poezia în naștere, le va încorpora pe amândouă, adică va păstra în limitele ei, tot celace va rămâne din epurarea lor.

Se poate mărturisi acum, acum când a reușit; cu toată goana lui după originalitate, cu toată porunca lui de noutate, simbolismul n'a adus nimic foarte nou, nimic nespus încă; el n'a făcut decât să restabilească limita proprie poeziei, n'a făcut decât să exagereze celace, în conținutul sufletesc, primă. Dealtfel, invenția noutății, nu mai e cu puțință, în sensul în care se pricepe noutatea. A lua însă unul din miile de elemente, de emoții, de discipline, și a-l aduce în primul plan; a schimba raporturile; a oferi înțietate tuturor fenomenelor sufletesti, crezute secundare: a mări valoarea,.. a mări o valoare — singurele mijloace în care se mai poate prepara astăzi noul. A fi excesiv: iată singura puțință de a fi nou.

Simbolismul a fost excesiv, cum a fost romantismul excesiv, cum a fost clasicismul. Clasicismul a murit de prea mult exces

de ordine; romantismul a murit de prea multă libertate; simbolismul moare de o excesivă anarhie. Dar ceiace rămâne din ele, intrupat în operă, este tocmai excesivul, tocmai trebuința de risc, pentru a putea revela o clapă ignorată, care nu avea nici-o chemare în concert și care, de-aici înainte este crezută necesară, numai pentru că un minut a fost crezută singura necesară.

Ne întoarcem acum îndărăt. După ce am dezorganizat versul, după ce am demoralizat gustul artistului pentru limită și măsură, după ce am aruncat confuzia între genuri și am iscat anarhia, după ce ne-am îmbătat, încoronați cu pampre, de sărbătoarea dioniziacă a poeziei primitive, ne întoarcem, trebuie să ne întoarcem îndărăt. Indărăt? Nu, desigur nu ne vom întoarce la poezia pamasiiană, nu ne vom întoarce la naturalism, la nici-un fel de formă de naturalism — și poate aici stă meritul fundamental al rebeliunii simboliste. Trebuie, după ce ne-am dezgustat de formă, ca perfecțiune și rafinament steril, să ne dezgustăm acum, de imperfecție și de degradare. *Echilibrul* pe care-l căutăm, *măsura* pe care o voim, *discreția*, mai ales discreția, față de pasiune, de pitoresc, de culoare locală, de costumul istoric — poate și față de metaforă, de metafora izolată care nu te duce la centrul poemei, ci te disuadează de el — iată toate vehiculele care ne duc la clasicism.

Trebuie să o recunoaștem: poezia simbolistă moare. Oameni noi, recunosc prețul muncii în artă și valoarea meșteșugului și disciplina tradiției și nevoia imediată a limitei. Iată pe Boileau, după un secol și câteva decenii de ostracism, devenind pentru un „cubist” în artă, „excelentul Boileau”; Malherbe, puristul și eunuocul grafului clar din poezia franceză, a reintrat în grație — lui i se supune, după Mallarmé Paul Valéry. Și chiar reputația de care se bucură Valéry... Poezia simbolistă moare — nu pentru că orice poezie moare — dar pentru că n'a înțeles libertatea pe care-o cerea pentru artă. În loc să ceară dreptul de a răsturna limitele și obstacolele vechi, devenite facile (vechii alexandrin putea fi stăpânit și de un începător) și să ceară, în schimb, libertatea de a-și alege alte limite, alte obstacole — simbolismul a cerut libertatea de a suprima orice piedică, adică tot ceiace condiționa existența poemului.

Simbolistii au *reacționat* împotriva unui fel de poezie pe care, fără nici-o vocație și fără nici-o greutate, o putea oricine ucenicul. Au reacționat: aici stă meritul lor. Dar în loc să iele instrumentul stricat din mânele populației și să-l facă mai dificil ca să devie impracticabil pentru cei mulți; în loc să-l micșoreze capacitatea și contagiunea — în loc să-l desensibilizeze — ei i-au sporit facilitatea, rupând tehnica veche, și fără să legifereze una nouă. Artistul e o cutie a Pandorei care se poate răsturna și din care pot cădea afară toate disciplinele; una singură trebuie să rămâie în fund, ignorată: *secretul profesional*.

Simbolistii n'au avut secret profesional; deaceia, împotriva credinței că sunt școala aristocratică (față de naturalism, desigur...

în timp ce, în arta clasică, arta fiecărui artist e individuală, estetica artiștilor simbolisți e comună. „Sunt minute de slăbiciune — spune Jean Cocteau — în care sensibilități puternice, doresc contagiunea”. Estetica simbolistă stă toată în fraza asta. Dar să ne întoarcem puțin la Nietzsche, (artiștii nu se vor întoarce niciodată prea mult la Nietzsche) acest miraculos cunoscător al legilor din artă: „O nobilă sărăcie, dar, într'un domeniu fără aparență, o libertate de stăpân, iată ce face deosebea în Grecia, pe artiștii discursului: ei vor să poseadă *mai puțin* decât posedă, poporul; căci poporul e cel mai bogat încă în lucruri vechi și noi dar acest *puțin*, ei vor să-l poseadă *mai bine*”.

Simbolismul a voit să poseadă *mult*; de aceea a posedat *fără intensitate*.

A părut și pare încă că tot ce face se opune artei simboliste e arta clasică. Artă clasică a murit însă de multă vreme; e o veche școală livrescă; atât romantismul, cât și simbolismul au luptat, cu o artă degradată și degradatoare, facilă și vulgară: e naturalismul. Ce face va păstra continuitatea artei noi, cu simbolismul, precum acesta continua romantismul e tocmai permanența unei bătălii dusă cu *aceiași* dușmani.

Simbolismul a luptat contra imitației după natură, contra școlii, contra prostului gust, contra familiarității cu viața și cu gustul cetitorului. — *contra cetitorului*. El a cerut pentru poezie dreptul de-a fi obscură și profundă, de-a fi izolată și particulară, de-a fi prețioasă și ireală — dreptul de-a idealiza — excesiv chiar. Greșeala simbolismului e că nu și-a putut apăra toate aceste adevăruri; estetica lui de feudal, trebuia apărată cu fortărețe. Poate a lipsit un Boileau acestui estetic; Verlaine a fost crezut unul; dar, în loc să poruncească legi noi în artă, Verlaine le-a dărâmat pe cele vechi.

Care vor fi limitele noi, obstacolele noi pe care, după răstăoarea simbolismului, le caută Europa de astăzi? „Să-ți crezi astfel lanțuri, poate părea absurd — spune Nietzsche; totuși *pentru a ieși din naturalism*, nu există alt mijloc, decât să începem să ne limităm în chipul cel mai puternic (poate în cel mai arbitrar)”. Să ieșim din naturalism, prieteni; dar cu tot respectul și din simbolism; artă veche nu e urâtă numai pentru că e veche: e mai cu seamă primejdioasă; primejdioasă prin facilitatea ei, prin lipsa ei de stimulent pentru noi aventuri, pentru noi voiaje.

Ne trebuie o artă mai largă, cu riscul de a deveni accesibilă — accesibilă ca lectură nu ca artă. Avem sfinxul; va trebui să-i găsim surșul care să-l facă obscur. Și, până atunci, să nu mai numim artă pe care o cântăm, clasică; am putea fi aclamați pentru asta și noi urim aclamarea; am putea fi crezuți prieteni cu prea mulți și noi urim prietenia cu vulgul. Moștenirea aceasta dela simbolisți, ne este prețioasă. Voiți s'o numim, artă spre care mergem, *arta apoliniană*?

INSEMNAȚI LITERARE

Corneliu Moldovanu: *Purgatoriul*, roman în două volume, Cartea românească... De mult tipărit și nerăbdător așteptat, *Purgatoriul* d-lui Corneliu Moldovanu a apărut, în sfârșit, în două volume compacte, imense. Înainte de a formula vreo apreciere de fond, i se cuvine omagiul sincer și neprecupețit adus nu atât cantității brute cât efortului cerebral al scriitorului de a se înălța la compoziții atât de vaste. După *Ion*, *Purgatoriul* atacă franc, și cu o sfortare laudabilă, romanul naturalist lucrat în frescă, pe o scară exagerată poate. Mulțumindu-se până acum cu schițe sau cu romane strict autobiografice sau monografice, literatura română își pune, în sfârșit, temelii mai solide din blocuri, uneori granitice, alteori conglomerate. Aprobăm deci și admirăm în principiu încordarea d-lui Corneliu Moldovanu și-i recunoaștem un suflu epic cu totul neobișnuit și mai ales neașteptat de la un scriitor ce s'a închis până acum în cadre limitate. Rezervele noastre nu vin decât de la traducerea în fapt a acestei sfortări imense, care nu e proporționată cu subiectul. Modest în sine, susceptibil de a deveni totuși un bun roman psihologic, subiectul este nu numai amplificat prin nenumărate soluții de continuitate și reluări ale povestirii întrerupte, prin subtilități de analiză sentimentală ce despică firul în mai mult de cât în patru secțiuni, prin diluări și disertații, — dar și prin înglobarea lui în niște cadre imense, în care e mereu gata să-și piardă interesul. Nemul-

tumit numai cu o povestire sentimentală, autorul a voit să ne dea și marea frescă a vieții bucureștene. Încercarea e meritoasă (suntem cu 50 de ani în urma naturalismului francez), dar trebuie să recunoaștem că această viață, în aspectele ei exterioare, e, literar vorbind, extrem de puțin interesantă. Plecând de la această concepție caleidoscopică, ni se zugrăvește în interminabile pagini tot ceia ce face viața bucureșteană; asistăm la premiere de teatru sau de operă, la curse, la ciuburi, la întruniri publice, în cabinetele separate ale restaurantelor elegante, cu o îngrămadire de scene și de amănunte picante asupra tuturor vițiilor posibile. E, cu siguranță, un exces ce împovărează mult cele două volume; apelând numai la curiozitatea meschină, toate aceste scene constituie un element *senzațional*, care îi va aduce d-lui Moldovanu un număr respectabil de cititori dar care dăunează valorii artistice a romanului. Dacă mai semnalăm abuzul de retorism, mai ales în declamațiile sentimentale, vai, prea numeroase, și o dezvoltare sistematică a locurilor comune, am subliniat tot ce scade importanța *Purgatoriului*. Defecțele lui vin însă din exces; ușurat cu două sau trei sute de pagini, romanul rămâne remarcabil și prin efortul epic, și prin analiză, și, mai ales, prin schițarea unui număr impunător de siluete ce se agită pline de viață, în cadrul prea larg al unei opere prea abundente.

